

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2017 m. kovo 30 d.¹

Byla C-112/16

**Persidera SpA
prieš**

**Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni ir
Ministero dello Sviluppo Economico delle Infrastrutture e dei Trasporti**

(Consiglio di Stato (Valstybės Taryba, Italija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Elektroninių ryšių tinklai ir paslaugos –
Direktyvos 2002/20/EB, 2002/21/EB ir 2002/77/EB – Perėjimas nuo analoginės prie skaitmeninės
televizijos – Kiekvienam analoginių dažnių valdytojui skirtinų skaitmeninių dažnių apskaičiavimas –
Atsižvelgimas į anksčiau neteisėtai naudotus analoginius dažnius – Keitimo santykis –
Perskačiavimo veiksnys – Vienodas požiūris, nediskriminavimas ir proporcingumas“

I. Įvadas

1. Šiandienos pasaulyje galima nepaliaujamai kalbėti apie ypatingą žiniasklaidos įvairovės ir vientisumo svarbą laisvoje, demokratinėje visuomenėje. Būtent elektroninių ryšių tinklus ir paslaugas naudojame kone visi kasdieniame gyvenime, jie yra būtini šiuolaikinei demokratijai, be jų Europoje nebeįsivaizduojamas visuomenės švietimas ir kultūrinis gyvenimas. Tačiau nuolat susiduriame su faktais, liudijančiais mechanizmų, sukuriančių pagrindą šiems tinklams ir paslaugoms, trapumą ir problemišumą.
2. Pastaraisiais dešimtmečiais Italijoje ne kartą aktyviai diskutuota apie pliuralizmą televizijoje. Todėl nenuostabu, kad šiai šaliai pereinant nuo analoginės prie skaitmeninės televizijos kilo ginčų dėl teisingo naujų skaitmeninių televizijos dažnių paskirstymo.
3. Šioje byloje konkrečiai nagrinėjamas tų skaitmeninių dažnių skyrimas, kuriuos valstybė aiškiai rezervavo esamų analoginės televizijos kanalų tęstinumui. Bendrovė *Persidera* (anksčiau – *Telecom Italia Media Broadcasting*, TIMB)², viena iš Italijos tinklų operatorių, jaučiasi diskriminuojama analoginių dažnių keitimo skaitmeniniais procese, palyginti su konkurentėmis, visų pirma rinkos lyderėmis *Rai* ir *Mediaset*.

¹ Originalo kalba: vokiečių.

² Iki galutinio perėjimo prie skaitmeninės televizijos *Persidera* (arba jos pirmtakė TIMB) Italijoje valdė du analoginės (*La 7* ir MTV) ir du skaitmeninės televizijos kanalus (TIMB1 ir MBONE).

4. Šioje byloje Teisingumo Teismas turės išsiaiškinti, kokie Sąjungos teisės aktų reikalavimai keliami teisingam dažnių skyrimui. Reikės atsižvelgti į tai, kad Italijos Respublika, taikydama dabar jau ginčijamą dažnių skyrimo metodą, turėjo atsižvelgti, be kita ko, į Europos Komisijos abejones vykdomoje pažeidimų nagrinėjimo procedūroje³ ir į Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą⁴.

5. Minėtų klausimų vertinimui itin reikšminga nuo 2002 m. galiojanti „nauja bendroji reguliavimo sistema“, kurią sudaro kelios Sąjungos teisės aktų leidėjo direktyvos ir bendrieji Sąjungos teisės principai.

6. Šis procesas byloje C-112/16 glaudžiai susijęs su prejudicinio sprendimo procedūra byloje C-560/15, kurioje šiandien taip pat teikiu išvadą. Minėtoje byloje keliamuose teisiniuose klausimuose iš esmės nagrinėjamos tos pačios Sąjungos teisės nuostatos ir principai, tik jos klausimai nesusiję su šiuo atveju ginčijamu senųjų analoginių dažnių pakeitimu naujaisiais, skaitmeniniais, be to, čia keliamos aiškiai kitokios teisinės problemos.

II. Teisinis kontekstas

7. Šios bylos Sąjungos teisės pagrindas – trys 2002 m. direktyvos dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų, visos kartu sudarančios naują elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bei su jais susijusių priemonių ir paslaugų bendrąją reguliavimo sistemą: Pagrindų direktyva (Direktyva 2002/21/EB)⁵, Leidimų direktyva (Direktyva 2002/20/EB)⁶ ir Konkurencijos direktyva (Direktyva 2002/77/EB)⁷. Dvi pirmosios direktyvos buvo iš dalies pakeistos Direktyva 2009/140/EB⁸.

A. Pagrindų direktyva (Direktyva 2002/21)

8. Visų pirma pažymėtinos Direktyvos 2002/21 6 ir 19 konstatuojamosios dalys, kurios suformuluotos taip:

„(6) Audiovizualinė politika ir turinio reguliavimas atliekamas siekiant bendriausių interesų, tokių kaip žodžio laisvė, žiniasklaidos pliuralizmas, nešališkumas, kultūrų ir kalbų įvairovė, socialinė įtrauktis, vartotojų apsauga ir nepilnamečių apsauga. <...>

<...>

(19) Radijo dažniai yra esminis dalykas radiju paremtoms elektroninių ryšių paslaugoms, todėl, jei jie yra susiję su tokiomis paslaugomis, turėtų būti skirstomi pagal suderintus jų veikimo tikslus ir principus, taip pat remiantis objektyviais, skaidriais ir nediskriminaciniais kriterijais, atsižvelgiant į demokratinius, socialinius, kalbinius ir kultūrinius interesus, susijusius su dažnio naudojimu. <...>“

3 Pažeidimo nagrinėjimo procedūra Nr. 2005/5086 (šiuo klausimu žr. du Komisijos pranešimus spaudai: 2006 m. liepos 19 d. IP/06/1019 ir 2007 m. liepos 18 d. IP/07/1114); ši procedūra, kurioje Komisija 2007 m. liepos mėn. pateikė pagrįstą nuomonę pagal SESV 258 straipsnio 1 dalį (anksčiau – EB 226 straipsnio 1 dalį), iki šiol dar nėra baigta.

4 2008 m. sausio 31 d. Sprendimas *Centro Europa 7*, C-380/05, EU:C:2008:59.

5 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva) (OL L 108, 2002, p. 33; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 29 t., p. 349).

6 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo (Leidimų direktyva) (OL L 108, 2002, p. 21; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 29 t., p. 337).

7 2002 m. rugsėjo 16 d. Komisijos direktyva 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkose (Konkurencijos direktyva) (OL L 249, 2002, p. 21; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 178).

8 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/140/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, Direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir Direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo (OL L 337, 2009, p. 37; klaidų ištaisymas OL L 241, 2013, p. 8).

9. Direktyvos 2002/21 8 straipsnio „Politikos tikslai ir reguliavimo principai“ 1 ir 2 dalyse, be kita ko, nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad, vykdydamos šioje Direktyvoje ir specifinėse direktyvose nurodytas reguliavimo užduotis, nacionalinės reguliavimo institucijos imtųsi visų reikiamų priemonių, skirtų šio straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nurodytiems tikslams pasiekti. Tokios priemonės turi būti proporcingos tiems tikslams.

<...>

2. Nacionalinės reguliavimo institucijos skatina konkurenciją elektroninių ryšių tinklų, elektroninių ryšių paslaugų ir susijusių priemonių bei paslaugų teikimo srityje, *inter alia*:

<...>

b)

užtikrindamos, kad elektroninių ryšių sektoriuje, pirmiausia perduodant turinį, konkurencija nebūtų iškraipoma ar ribojama;

<...>

d) skatindamos veiksmingai naudoti radijo dažnius ir numeracijos išteklius bei užtikrindamos jų veiksmingą valdymą.“

10. Be to, Direktyvos 2002/21 9 straipsnyje „Elektroninių ryšių paslaugoms skirtų radijo dažnių valdymas“ numatyta:

„1. Deramai atsižvelgdamos į tai, kad radijo dažniai yra viešoji gėrybė, turinti svarbią socialinę, kultūrinę ir ekonominę vertę, valstybės narės pagal 8 ir 8a straipsnius savo teritorijoje užtikrina veiksmingą elektroninių ryšių paslaugoms teikti skirtų radijo dažnių valdymą. Jos užtikrina, kad kompetentingos nacionalinės institucijos skirstytų elektroninių ryšių paslaugoms naudojamą spektrą ir suteiktų bendrąsias arba individualias teises naudoti tokius radijo dažnius remdamosi objektyviais, skaidriais, nediskriminuojančiais ir proporcingais kriterijais.

Įgyvendindamos šio straipsnio nuostatas valstybės narės turi laikytis atitinkamų tarptautinių susitarimų, įskaitant ITU radijo ryšio reglamentą, ir gali atsižvelgti į viešosios tvarkos sumetimus.

<...>

4. <...>Priemonės, pagal kurias reikalaujama, kad elektroninių ryšių paslauga būtų teikiama konkrečioje elektroninių ryšių paslaugoms skirtoje juostoje, turi būti pagrindžiamos būtinybe užtikrinti valstybių narių pagal Bendrijos teisę nustatyto bendrojo intereso tikslui pasiekti, pavyzdžiui, vienas iš toliau išvardytų tikslų, tačiau jais neapsiribojant:

a) gyvybės apsauga,

b) socialinės, regioninės ar teritorinės sanglaudos skatinimas,

c) neveiksmingo radijo dažnių naudojimo išvengimas arba

d) kultūrinės bei kalbų įvairovės ir žiniasklaidos pliuralizmo skatinimas, pavyzdžiui, teikiant radijo ir televizijos transliavimo paslaugas.

<...>

7. Nepažeidžiant specifinių direktyvų nuostatų ir atsižvelgiant į atitinkamas nacionalines aplinkybes, valstybės narės gali nustatyti taisykles, kad būtų išvengta spektro kaupimo, visų pirma naudojimo teisių turėtojams nustatyti griežtus faktinio naudojimosi teisėmis terminus ir taikyti sankcijas, įskaitant finansines baudas arba teisių panaikinimą tais atvejais, kai nesilaikoma tų terminų. Šios taisyklės nustatomos ir taikomos proporcingai, nediskriminuojant ir skaidriai.“

B. Leidimų direktyva (Direktyva 2002/20)

11. Direktyvos 2002/20 3 straipsnio „Elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrasis leidimas“ 1 dalyje įtvirtintos šios nuostatos:

„Valstybės narės užtikrina laisvę teikti elektroninių ryšių tinklus ir paslaugas laikantis šioje direktyvoje nustatytų sąlygų. Šiuo tikslu valstybės narės nekliudo įmonei teikti elektroninių ryšių tinklus ar paslaugas, išskyrus atvejus, kai tai būtina dėl Sutarties 46 straipsnio 1 dalyje nurodytų priežasčių.“

12. Direktyvos 2002/20 5 straipsnyje „Radijo dažnių ir numerių naudojimo teisės“, be kita ko, nustatyta:

„1. Valstybės narės sudaro palankesnes sąlygas naudoti radijo dažnius pagal bendrąsias teises. Prireikus valstybės narės gali suteikti individualias naudojimo teises siekdamos:

<...>

– pasiekti kitus visuotinės svarbos tikslus, kuriuos nustatė valstybė narė laikydamasi Bendrijos teisės.

2. Tais atvejais, kai radijo dažnių ar numerių naudojimui būtina suteikti individualias naudojimo teises, valstybės narės įmonės prašymu suteikia tokias teises įmonėms, kad jos galėtų teikti tinklus ar paslaugas pagal 3 straipsnyje nurodytas bendrąsias teises pagal šios direktyvos 6, 7 straipsnių ir 11 straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas ir pagal kitas taisykles, užtikrinančias tų išteklių veiksmingą naudojimą pagal Direktyvą 2002/21/EB (Pagrindų direktyva).

Nepažeidžiant valstybių narių nustatytų konkrečių kriterijų ir procedūrų, pagal kuriuos radijo ir televizijos transliacijų turinio teikėjams suteikiamos radijo dažnių naudojimo teisės, kad pagal Bendrijos teisę būtų pasiekti visuotinės svarbos tikslai, radijo dažnių ir numerių naudojimo teisės suteikiamos laikantis atvirų, objektyvių, skaidrių, nediskriminuojančių ir proporcingų procedūrų, o radijo dažnių atveju laikomasi Direktyvos 2002/21/EB (Pagrindų direktyvos) 9 straipsnio nuostatų. Reikalavimo taikyti atvirą procedūrą galėtų būti nesilaikoma tais atvejais, kai norint pasiekti visuotinės svarbos [bendrojo intereso] tikslą, kurį nustatė valstybės narės laikydamasi Bendrijos teisės, radijo ir televizijos transliacijų turinio teikėjams svarbu suteikti individualias radijo dažnių naudojimo teises.

<...>

5. Valstybės narės neriboja suteikiamų naudojimo teisių skaičiaus, išskyrus atvejus, kai tai būtina veiksmingam radijo dažnių naudojimui pagal 7 straipsnį užtikrinti.

6. Nacionalinės kompetentingos institucijos užtikrina, kad radijo dažniai būtų naudojami rezultatyviai ir veiksmingai pagal Direktyvos 2002/21/EB (Pagrindų direktyva) 8 straipsnio 2 dalį ir 9 straipsnio 2 dalį. Jos taip pat užtikrina, kad perduodant ar sukaupus radijo dažnių naudojimo teises nebūtų iškraipyta konkurencija. <...>“

13. Be to, Direktyvos 2002/20 7 straipsnyje „Suteikiamų radijo dažnių naudojimo teisių skaičiaus ribojimo tvarka“ nustatyta:

„1. Jeigu valstybė narė svarsto, ar apriboti išduodamų radijo dažnių naudojimo teisių skaičių arba ar pratęsti išduotų teisių galiojimo trukmę pagal sąlygas, kurios skiriasi nuo tokioms teisėms taikomų sąlygų, ji, *inter alia*:

a) deramai atsižvelgia į poreikį didinti paslaugų gavėjų gaunamą naudą ir skatinti konkurencijos plėtrą;

<...>

3. Kai radijo dažnių naudojimo teisių suteikimą reikia riboti, valstybės narės tokias teises teikia remdamosi atrankos kriterijais, kurie turi būti objektyvūs, skaidrūs, nediskriminuojantys ir proporcingi. Į tokius kriterijus būtina tinkamai atsižvelgti siekiant Direktyvos 2002/21/EB (Pagrindų direktyvos) 8 straipsnyje nurodytų tikslų ir laikantis šios direktyvos 9 straipsnyje nurodytų reikalavimų.

<...>“

C. Konkurencijos direktyva (Direktyva 2002/77)

14. Direktyvos 2002/77 2 straipsnyje „Išimtinės ir specialiosios teisės elektroninių ryšių tinklų ir elektroninių ryšių paslaugoms“, be kita ko, nustatyta:

„<...>

2. Valstybės narės imasi visų priemonių, būtinų užtikrinti, kad bet kuri įmonė turėtų teisę teikti elektroninių ryšių paslaugas arba steigti, plėtoti ar teikti elektroninių ryšių tinklus.

<...>

4. Valstybės narės užtikrina, kad įmonei duotas bendrasis leidimas teikti elektroninių ryšių paslaugas arba steigti ir (arba) teikti elektroninių ryšių tinklus, taip pat tokio leidimo sąlygos būtų paremtos objektyviais, nediskriminaciniais, proporcingais ir skaidriais kriterijais.

<...>“

15. Galiausiai Direktyvos 2002/77 4 straipsnyje „Teisė naudoti dažnius“ nustatyta:

„Nepažeisdamos specialių valstybės narės priimtų kriterijų ir procedūrų, kurias jos taiko radijo ar televizijos transliuojamo turinio paslaugų teikėjams suteikdamos teises naudoti radijo dažnius ir siekdamos bendrų interesų pagal Bendrijos teisę:

<...>

2. Radijo dažnių skyrimas elektroninių ryšių paslaugoms teikti turi remtis objektyviais, skaidriais, nediskriminaciniais ir proporcingais kriterijais.“

III. Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla

16. Italijoje pereinant nuo analoginės prie skaitmeninės televizijos prireikė procedūros skirti naujiems skaitmeniniams transliavimo dažniams, kurie būtų galingesni nei analoginiai⁹. Šiuo tikslu *Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*¹⁰ (toliau – AGCOM) 2009 m. balandžio 7 d. patvirtino Sprendimą 181/09/CONS¹¹, kuriame nustatė kriterijus dėl antžeminių tinklų visiško skaitmeninimo ir kartu numatė reikiamų radijo dažnių skyrimo mechanizmą. Šis sprendimas buvo priimtas atsižvelgiant į jau vykdomą pažeidimo nagrinėjimo procedūrą¹², kurioje Europos Komisija paragino Italiją skirstant skaitmeninius radijo dažnius neteikti pirmenybės anksčiau rinkoje veikusioms analoginės televizijos stotims.

17. Planuota skirti skaitmeninius radijo dažnius 21 tankintuvui (vadinamieji multipleksariai) antžeminėms transliacijoms visoje šalyje¹³. Vienas tankintuvas leidžia integruoti įvairius duomenų, vaizdo ir garso signalus į bendrą duomenų srautą ir taip efektyviau panaudoti esamus radijo dažnius ir laikus.

18. Siekiant užtikrinti teisingą šių skaitmeninių tankintuvų paskirstymą ir atsižvelgti ne tik į buvusias analoginės televizijos stotis, bet ir į tuos operatorius, kurie jau anksčiau investavo į skaitmeninių tinklų kūrimą, taip pat į tuos, kurie dar tik ketina patekti į šią rinką, minėtas 21 vienetas buvo suskirstytas į tris grupes, kurios turėjo būti sudarytos pagal skirtingus kriterijus. Be to, nustatyta viršutinė riba – vienas tinklo operatorius negalėjo turėti daugiau nei penkis tankintuvus; apie daugiausia kaip penkis tankintuvus taip pat buvo užsiminusi Komisija per pažeidimo nagrinėjimo procedūrą.

19. Konkrečiau šis 21 tankintuvas turėjo būti paskirstytas taip:

- *Pirmojoje grupėje* aštuoni tankintuvai buvo skirti esamiems analoginės televizijos tinklams pakeisti skaitmeniniais televizijos tinklais. Skyrimas turėjo vykti vadovaujantis teisingumo kriterijumi, atsižvelgiant į televizijos pasiūlos tęstinumą. Kiekvienam veikusiam analoginės televizijos operatoriui atitinkamai turėjo būti skirta bent po vieną tankintuvą, o kelių analoginių siųstuvų operatoriams turėjo tekti vienu tankintuvu mažiau, nei jie turėjo analoginių siųstuvų. Taip, be kita ko, *Rai* ir *Mediaset*, kurios iki tol valdė po tris analoginės televizijos stotis, gavo po du tankintuvus, o TIMB, kuri siūlė dvi analoginės televizijos stotis, gavo vieną tankintuvą; *Rete A* ir dar dviem kitoms tinklo operatorėms taip pat teko po vieną tankintuvą.
- *Antrojoje grupėje* aštuoni tankintuvai turėjo atitekti tiems tinklo operatoriams, kurie investavo į skaitmeninių tinklų kūrimą. Taigi *Rai*, *Mediaset* ir TIMB gavo dar po du tankintuvus, o *Rete A* ir dar viena tinklo operatorė – po vieną tankintuvą.
- Galiausiai *trečiojoje grupėje* likusieji penki tankintuvai, taip pat vadinami skaitmeniniu dividendu¹⁴, turėjo atitekti kaip papildomi nauji radijo dažniai pagal objektyvius, skaidrius, proporcingus ir nediskriminacinius kriterijus.

20. Šiuo pagrindu Italijos ekonominės plėtros ministerija¹⁵ pradėjo skirstyti skaitmeninius tankintuvus.

⁹ Vienas iš pagrindinių skaitmeninės televizijos privalumų yra tai, kad, skirtingai nei analoginėje televizijoje, tuo pačiu dažnių diapazonu gali būti transliuojamos kelios programos.

¹⁰ Italijos ryšių reguliavimo tarnyba.

¹¹ Šis sprendimas įgavo įstatymo galią priėmus Įstatyminį dekretą (*Decreto-legge*) Nr. 59/2008 kartu su Įstatymu Nr. 101/2008.

¹² Žr. šios išvados 22 išnašą.

¹³ Kai kurios bylos šalys mini iš viso 22 tankintuvus. Tačiau šis skirtumas prejudiciniam sprendimui nėra pats savaime reikšmingas.

¹⁴ Dėl sąvokos „skaitmeninis dividendas“ žr. Direktyvos 2009/140 26 konstatuojamąją dalį; taip pat žr. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Komisijos komunikato „Kaip pasinaudoti visais skaitmeninio dividendo privalumais Europoje. Bendras požiūris į radijo dažnių, atlaisvinamų pereinant prie skaitmeninio transliavimo, spektrą“, KOM(2007) 700 galutinis, 1 punktą.

¹⁵ *Ministero dello sviluppo economico (MiSE)*.

21. Nagrinėjama atveju ginčas pagrindinėje byloje susijęs tik su viena šių tankintuvų dalimi, konkrečiai – pirmąja grupe. Kadangi TIMB dėl analoginių dažnių keitimo skaitmeniniais metodo¹⁶ jautėsi atsidūrusi ne tokioje palankioje situacijoje, palyginti su didesniais savo konkurentais, ji pareiškė ieškinį *Tribunale Amministrativo Regionale per il Lazio*¹⁷ (TAR), siekdama gauti papildomą tankintuvą iš minėtos pirmosios grupės ir kompensaciją už patirtą žalą.

22. TIMB, be kita ko, TAR teigė, kad jos analoginiai dažniai buvo pakeisti naujais skaitmeniniais dažniais ne tokiu palankiu santykiu nei *Rai* ir *Mediaset*: TIMB už du analoginius dažnius gavo vieną tankintuvą, taigi keitimo santykis buvo 50 %, o *Rai* ir *Mediaset*, turėjusioms po tris analoginius televizijos kanalus, atiteko po du tankintuvus ir tai atitinka palankesnę – 66,67 % – keitimo santykį. Be to, TIMB kritikavo tai, kad keitimas skaitmeniniais dažniais *Rai* ir *Mediaset* atveju buvo vykdomas atsižvelgiant į analoginius televizijos kanalus, kurie anksčiau abiejų nurodytų tinklo operatorių buvo valdyti viršijant teisės aktais nustatytas koncentracijos ribas, taigi – neteisėtai.

23. Kadangi pirmojoje instancijoje ieškinys buvo netenkintas¹⁸, TIMB prašymą apginti jos teises apeliacine tvarka pateikė *Consiglio di Stato*¹⁹, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Vykstant šiam apeliaciniam procesui *Consiglio di Stato*, TIMB susijungė su *Rete A*, kuri jau turėjo du tankintuvus. Po susijungimo atsiradusi nauja bendrovė *Persidera* dabar jau valdo iš viso penkis tankintuvus, Italijoje tai, kaip minėta, didžiausias kiekvienam tinklo operatoriui teisės aktais leidžiamas skaičius.

IV. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

24. 2015 m. liepos 2 d. nutartimi, gauta 2016 m. vasario 24 d., *Consiglio di Stato* sustabdė bylos nagrinėjimą ir pateikė Teisingumo Teismui pagal SESV 267 straipsnį šiuos klausimus prejudiciniam sprendimui priimti:

- „1. Ar pagal Europos Sąjungos teisę, visų pirma, SESV 56, 101, 102 ir 106 straipsnius, Direktyvos 2002/21/EB 9 straipsnį, Direktyvos 2002/20/EB 3, 5 ir 7 straipsnius ir Direktyvos 2002/77/EB 2 ir 4 straipsnius ir nediskriminavimo, skaidrumo, konkurencijos laisvės, proporcingumo, veiksmingumo ir informacijos pliuralizmo principus draudžiama nacionalinės teisės nuostata, kuria, siekiant nustatyti keičiant analoginius tinklus operatoriams skirtiną skaitmeninių tinklų kiekį, lygiai taip pat numatyta atsižvelgti ne tik į visiškai teisėtai valdytus analoginius tinklus, bet ir į tuos analoginius tinklus, kurie anksčiau valdyti pažeidžiant nacionalinėmis nuostatomis nustatytas koncentracijos ribas, dėl kurių pastabų yra pateikę Teisingumo Teismas ar Europos Komisija, ar bet kuriuo atveju valdyti neturint koncesijos?
2. Ar pagal Europos Sąjungos teisę, visų pirma, SESV 56, 101, 102 ir 106 straipsnius, Direktyvos 2002/21 9 straipsnį, Direktyvos 2002/20 3, 5 ir 7 straipsnius ir Direktyvos 2002/77 2 ir 4 straipsnius ir nediskriminavimo, skaidrumo, konkurencijos laisvės, proporcingumo, veiksmingumo ir informacijos pliuralizmo principus draudžiama nacionalinės teisės nuostata, kuria, siekiant nustatyti keičiant analoginius tinklus operatoriams skirtiną skaitmeninių tinklų kiekį, numatyta bet kuriuo atveju atsižvelgti į visus iki to laiko valdytus analoginius tinklus, net jei jie buvo valdyti pažeidžiant nacionalinėmis nuostatomis nustatytas koncentracijos ribas, dėl kurių pastabų yra pateikę Teisingumo Teismas ar Europos Komisija, ar bet kuriuo atveju buvo valdyti neturint koncesijos, ir kuria daugiatainkliam operatoriui konkrečiai nustatomas mažesnis paskirtų skaitmeninių tinklų kiekis, palyginti su valdytais analoginėje sistemoje, didesne nei konkurentams nustatyta proporcija?“

¹⁶ Žr. šios išvados 19 punkto pirmą įtrauką.

¹⁷ Lacijaus regiono administracinis teismas.

¹⁸ Šiuo klausimu žr. *Tribunale Amministrativo Regionale per il Lazio* nutartį Nr. 1398/2014.

¹⁹ Valstybės Taryba.

25. Nagrinėjant bylą Teisingumo Teisme, *Persidera, Rai* ir *Reti televisive italiane* (RTI)²⁰, Italijos ir Slovėnijos vyriausybės ir Europos Komisija pateikė rašytines pastabas. Išskyrus Slovėniją, tų pačių šalių atstovai dalyvavo 2017 m. vasario 2 d. iškart po posėdžio byloje C-560/15 vykusiame teismo posėdyje.

V. Vertinimas

A. Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinum

26. Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnyje²¹ numatyta, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą turi būti pateiktas ne tik prejudicinis klausimas, bet ir būtina informacija apie pagrindinės bylos faktines ir teises aplinkybes. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat turi nurodyti, kaip Sąjungos teisės nuostatos, kurias jis prašo išaiškinti, yra susijusios su pagrindine byla, ir pateikti priežastis, kodėl jam kyla abejonių dėl šių nuostatų išaiškinimo arba galiojimo. Pagal Teisingumo Teismo praktiką informacija apie faktines ir teises bylos aplinkybes yra ypač reikšminga su konkurencijos teise susijusiose bylose²².

1. Pirminės teisės nuostatų nereikšmingumas

27. Kaip teisingai pažymi RTI ir Italijos vyriausybė, prašyme priimti prejudicinį sprendimą šiuo atveju nėra paaiškinta pirminių teisės nuostatų – SESV 56, 101, 102 ir 106 straipsnių – reikšmė sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje.

28. Konkrečiai dėl SESV 56 straipsnio pažymėtina, kad visos pagrindinės bylos aplinkybės yra susijusios tik su viena valstybe nare ir kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šioje byloje, skirtingai nei byloje *Centro Europa 7*, neketina apeliuoti į Italijos Konstitucijoje įtvirtintą draudimą diskriminuoti savo šalies piliečius²³. Todėl nėra aišku, kaip Teisingumo Teismas galėtų prisidėti sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje aiškindamas, kaip prašyta, SESV 56 straipsnį.

29. Dėl konkurencijos nuostatų SESV 101, 102 ir 106 straipsniuose pakanka pažymėti, kad jos yra susijusios su įmonių elgesiu, o šiuo atveju nagrinėjami valdžios institucijų veiksmai skirstant televizijos dažnius. Tiesa, SESV 102 straipsnio 1 dalimi, siejama su SESV 106 straipsnio 1 dalimi, draudžiama valstybėms narėms sukurti tokią situaciją, kurioje tam tikroms įmonėms – šiuo atveju *Rai* ir *Mediaset* – būtų lengviau piktnaudžiauti jų tariaama kolektyvine dominuojančia padėtimi²⁴. Vis dėlto nueitume pernelyg toli, jei vien dėl galimai netinkamų Italijos nacionalinės valdžios institucijų metodų skirstant skaitmeninius televizijos dažnius antikonkurencinį *Rai* ir *Mediaset* elgesį laikytume tikėtinu ar net neišvengiamu.

²⁰ RTI priklauso *Mediaset* koncernui.

²¹ Būtinybę atsižvelgti į Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnį Teisingumo Teismas yra pabrėžęs, pavyzdžiui, 2016 m. gegužės 12 d. Sprendimo *Security Service ir kt.*, C-692/15–C-694/15, EU:C:2016:344, 18 punkte. Suformuotoje jurisprudencijoje jau anksčiau buvo suformuluoti vienodo turinio priimtumo reikalavimai, taikomi prašymams priimti prejudicinį sprendimą; žr. tik 2012 m. balandžio 24 d. Sprendimo *Kamberaj*, C-571/10, EU:C:2012:233, 42 punktą ir 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Vervloet ir kt.*, C-76/15, EU:C:2016:975, 56 ir 57 punktus.

²² Šiuo klausimu žr. 2002 m. spalio 8 d. Sprendimo *Viacom*, C-190/02, EU:C:2002:569, 21 ir 22 punktus ir 1993 m. sausio 26 d. Sprendimo *Telemarsicabruzzo ir kt.*, C-320/90–C-322/90, EU:C:1993:26, 7 punktą, 2008 m. sausio 31 d. Sprendimo *Centro Europa 7*, C-380/05, EU:C:2008:59, 58 punktą, 2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, 20 punktą ir 2014 m. vasario 13 d. Sprendimo *Airport Shuttle Express ir kt.*, C-162/12 ir C-163/12, EU:C:2014:74, 38 punktą.

²³ 2008 m. sausio 31 d. Sprendimo *Centro Europa 7*, C-380/05, EU:C:2008:59, 64–71 punktai, ypač 69 punktas.

²⁴ Šiuo klausimu žr. 1991 m. birželio 18 d. Sprendimo *ERT*, C-260/89, EU:C:1991:254, 37 punktą, 2008 m. sausio 31 d. Sprendimo *Centro Europa 7*, C-380/05, EU:C:2008:59, 60 punktą ir 2008 m. liepos 1 d. Sprendimo *MOTOE*, C-49/07, EU:C:2008:376, 50 punktą; taip pat žr. mano išvados byloje *Taricco ir kt.*, C-105/14, EU:C:2015:293, 60 punktą.

30. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori iškelti tik *konkurencingumo klausimą*, pakaks, jei Teisingumo Teismas išnagrinės jį atsižvelgdamas į tris direktyvas: Direktyvą 2002/20, Direktyvą 2002/21 ir Direktyvą 2002/77; šiuo tikslu nebūtina atskirai aiškinti SESV 101, 102 ir 106 straipsnių.

31. Taigi prejudicinius klausimus reikia pripažinti nepriimtinais tiek, kiek jais prašoma išaiškinti SESV 56, 101, 102 ir 106 straipsnius.

2. Prejudicinių klausimų svarba „Persidera“

32. Italijos vyriausybė taip pat tvirtina, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą nėra reikšmingas, nes *Persidera* šiuo metu bet kuriuo atveju jau turi didžiausią leistiną tankintuvų su skaitmeninės televizijos transliavimo dažniais skaičių – iš viso penkis.

33. Tiesa, prašymas priimti prejudicinį sprendimą laikytinas nepriimtinu, jei yra įrodyta, jog pagrindinės bylos ginčas buvo išspręstas²⁵. Tačiau šiuo atveju nėra pakankamai požymių, leidžiančių tvirtinti, kad ginčas išspręstas, tai tikrai nėra akivaizdu. Priešingai, iš pateiktų dokumentų matyti, kad *Persidera* nacionaliniuose administraciniuose teismuose prašo ne tik skirti papildomą skaitmeninį tankintuvą, bet ir atlyginti žalą. Kadangi negalima atmesti prielaidos, jog įmonei už neteisėtus Italijos valdžios institucijų veiksmus anksčiau gali būti priteistas žalos atlyginimas, prejudiciniams klausimams taikoma reikšmingumo prezumpcija²⁶.

34. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Italijos vyriausybės argumentas dėl išspręsto ginčo turi būti atmestas.

3. Pakankama informacija apie tariamą dviejų televizijos kanalų neteisėtumą

35. Galiausiai reikia atsakyti į klausimą, ar šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą gali būti pripažintas nepriimtinu todėl, kad jame pateikta per mažai paaiškinimų dėl *Persidera* teiginio apie dviejų jos konkurentų valdytų televizijos kanalų neteisėtumą. Šis neteisėtumas yra prielaida, kuria grindžiamas visas prašymas priimti prejudicinį sprendimą: su ja susijęs tiek pirmasis, tiek antrasis prejudiciniai klausimai.

36. Reikia pripažinti, kad *Consiglio di Stato* nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą šiuo klausimu nėra puikus aiškumo ir tikslumo pavyzdys. Pageidautina, kad nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą būtų konkrečiau, struktūriškai informuojama apie tai, kas tiksliai rodo minėtą neteisėtumą ir kokie jo padariniai. Tačiau faktinių ir teisinių aplinkybių nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą itin pašykštėta.

37. Vis dėlto manau, kad iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą, nepaisant neabejotinų jo trūkumų, pakankamai aišku, koks neteisėtumas turėtas galvoje. Kaip galima suprasti iš pačios abiejų prejudicinių klausimų formuluotės, teigiama, kad „pažeistos nacionaliniuose teisės aktuose nustatytos koncentracijos ribos“ ir kad nurodyti televizijos kanalai „valdyti neturint koncesijos“.

²⁵ 2005 m. sausio 20 d. Sprendimas *García Blanco*, C-225/02, EU:C:2005:34, 2013 m. spalio 24 d. Sprendimas *Stoilov i Ko*, C-180/12, EU:C:2013:693, 2010 m. spalio 14 d. Nutartis *Reinke*, C-336/08, EU:C:2010:604.

²⁶ 1999 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Beck ir Bergdorf*, C-355/97, EU:C:1999:391, 22 punktą, 2015 m. birželio 16 d. Sprendimo *Gauweiler ir kt.*, C-62/14, EU:C:2015:400, 25 punktą, 2016 m. rugsėjo 6 d. Sprendimo *Petruhhin*, C-182/15, EU:C:2016:630, 20 punktą ir 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Vervloet ir kt.*, C-76/15, EU:C:2016:975, 57 punktą.

38. Beje, kaip matyti iš bylos medžiagos, vienas iš neteisėtai valdytų televizijos kanalų, kaip teigiama, yra valstybinės televizijos bendrovės *Rai* kanalas RAI 3, o kitas – privataus koncerno *Mediaset* kanalas *Rete 4*. *Persidera* iš esmės teigia, kad pereinant nuo analoginės prie skaitmeninės televizijos ir atsižvelgus į abu minėtus kanalus buvo nepagrįstai suteikta pirmenybė *Rai* ir *Mediaset*, palyginti su mažesniais konkurentais. Taip *Rai* ir *Mediaset* gavo daugiau skaitmeninių tankintuvų dažnių, negu joms iš tikrųjų priklausė.

39. Taigi Teisingumo Teismas šiuo klausimu turi pakankamai informacijos, kad galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus. Tai taip pat matyti iš pareikštų nuomonių, kurias daugelis proceso šalių šioje byloje pateikė Teisingumo Teismui²⁷.

40. Iš to matyti, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl nurodyto dviejų televizijos kanalų neteisėtumo laikytinas priimtiniu.

41. Šios aplinkybės taip pat nekeičia tai, kad kelios proceso šalys, t. y. *Rai*, RTI ir Italijos vyriausybė, pabrėžė, jog RAI 3 ir *Rete 4* iš tikrųjų nėra neteisėti kanalai. Taip yra todėl, kad Teisingumo Teismas pagal suformuotą jurisprudenciją²⁸ privalo laikytis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo aprašymo ir netikrina pagrindinei bylai reikšmingų faktinių ir teisinių aplinkybių tikslumo²⁹, net jeigu kai kurios proceso šalys, šiuo atveju – *Rai*, RTI ir Italija, reiškia dėl jų abejones.

4. Tarpinė išvada

42. Taigi apibendrinant konstatuotina, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinas tik tiek, kiek jis grindžiamas SESV 56, 101, 102 ir 106 straipsniais. Likusi prašymo dalis priimtina.

B. Prejudicinių klausimų vertinimas iš esmės

43. Tiek faktinės pagrindinės bylos aplinkybės, tiek taikytina teisė yra itin sudėtinga. Deja, nei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo, nei proceso šalių pastabos aiškumo nesuteikė. Atvirkščiai, jos dar labiau bereikalingai komplikavo bylą ir nukreipė dėmesį nuo esmės.

44. Kaip jau minėta, nagrinėjama byla turi būti vertinama atsižvelgiant į perėjimą nuo analoginės prie skaitmeninės televizijos Italijoje ir teisiniu požiūriu atspindi vieną šio perėjimo atkarpą: ji susijusi tik su skaitmeninių transliavimo dažnių, kurie turėjo būti skirti analoginės televizijos rinkoje jau veikusiems tinklo operatoriams, skaičiaus nustatymu. Kokiu mastu nustatant skiriamų skaitmeninių dažnių skaičių buvo galima atsižvelgti į analoginės televizijos programų, kurias anksčiau transliavo atitinkamos bendrovės, skaičių? Ar buvo galima įtraukti į šį skaičių tariamai neteisėtai valdytus analoginės televizijos kanalus (pirmasis prejudicinis klausimas) ir ar toks skaičiavimas galėjo aritmetiniu požiūriu lemti skirtingą keitimo santykį kiekvienam tinklo operatoriui (antrasis prejudicinis klausimas)?

45. Mano nuomone, abu *Consiglio di Stato* prejudiciniai klausimai taip glaudžiai susiję, kad tikslinga juos nagrinėti kartu.

²⁷ Šiuo klausimu žr., be kita ko, 2011 m. spalio 18 d. Sprendimo *Boxus ir kt.*, C-128/09–C-131/09, C-134/09 ir C-135/09, EU:C:2011:667, 27 punktą.

²⁸ Žr., be kita ko, 2011 m. sausio 25 d. Sprendimo *Neukirchinger*, C-382/08, EU:C:2011:27, 41 punktą ir 2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, 13 punktą.

²⁹ Suformuota jurisprudencija; žr., pavyzdžiui, 2016 m. spalio 13 d. Sprendimo *Polkomtel*, C-231/15, EU:C:2016:769, 16 punktą ir 2017 m. sausio 31 d. Sprendimo *Lounani*, C-573/14, EU:C:2017:71, 56 punktą.

1. Reikšmingos Sąjungos teisės nuostatos ir teisės principai

46. Lemiamą reikšmę atsakymui į abu šiuos klausimus pirmiausia turi įvairios naują bendrąją reguliavimo sistemą sudarančių antrinės teisės aktų nuostatos, būtent – Direktyvos 2002/21 8 ir 9 straipsniai, Direktyvos 2002/20 3, 5 ir 7 straipsniai ir Direktyvos 2002/77 2 ir 4 straipsniai. Visomis šiomis nuostatomis išreiškiama bendra pozicija, kad valstybėms narėms suteikiama tam tikra veiksmų laisvė skirstant dažnius, tačiau, įgyvendindamos šią laisvę, valstybės narės privalo vadovautis bendraisiais Sąjungos teisės nediskriminavimo, skaidrumo ir proporcingumo principais, siekti efektyvaus radijo dažnių valdymo ir naudojimo, neužkirsti kelio konkurencijai ir deramai atsižvelgti į žiniasklaidos pliuralizmą.

47. Nurodytų nuostatų ir teisės principų būtina laikytis ne tik pirmą, bet ir kiekvieną kartą skiriant dažnius, taigi, pavyzdžiui, tokiu atveju, kaip nagrinėjamas, pereinant nuo analoginių prie skaitmeninių dažnių³⁰. Viena vertus, nauja bendroji reguliavimo sistema taikoma visiems procesams, kurie lemia dažnių skyrimą³¹; priešingu atveju būtų neįmanoma pasiekti Sąjungos teisėje nustatyto tikslo visam laikui sukurti padėtį, kuri atitiktų naujos bendrosios reguliavimo sistemos reikalavimus. Kita vertus, iš tiesų šie naujos rūšies transliavimo dažniai pirmą kartą buvo skirstomi būtent dėl perėjimo prie naujosios skaitmeninės televizijos technologijos.

48. Šiuo atveju Italijoje naudotų analoginės televizijos transliavimo dažnių keitimo į skaitmeninius dažnius metodas aiškus ir suprantamas. Todėl svarbiausia yra ne tai, kad keitimo procedūrai galimai trūksta skaidrumo. Svarbiausia tai, kad *Persidera* jaučiasi diskriminuojama, palyginti su konkurentėmis, konkrečiai – *Rai* ir *Mediaset*, dėl Italijos valdžios institucijų pasirinkto *keitimo metodo*. Taigi iš esmės ginčas susijęs su vienodo požiūrio, arba nediskriminavimo³², principu, kurį taikant savaime tampa svarbu atsižvelgti į kitus principus, kuriais pagrįsta nauja bendroji reguliavimo sistema, taip pat į proporcingumo argumentus.

49. Valstybės narės, įgyvendindamos Sąjungos teisę, privalo atsižvelgti į visus bendruosius Sąjungos teisės principus – tiek į vienodo požiūrio principą, tiek į proporcingumo principą³³. Valstybės narės privalo nesivadovauti tokiu atitinkamos direktyvos aiškinimu, kuris pažeistų bendruosius Sąjungos teisės principus³⁴. Nauja bendroji reguliavimo sistema primena apie šį bendrą įpareigojimą, įtvirtintą pirminės teisės aktuose ir antrinės teisės aktuose, konkrečiai – Direktyvos 2002/21 8 straipsnio 1 dalyje, 9 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje ir 19 konstatuojamojoje dalyje, taip pat Direktyvos 2002/20 5 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje ir 7 straipsnio 3 dalyje, Direktyvos 2002/77 2 straipsnio 4 dalyje ir 4 straipsnio 2 punkte³⁵.

30 Panaši išvada daroma 2013 m. kovo 21 d. Sprendimo *Belgacom ir kt.*, C-375/11, EU:C:2013:185, 37–39 punktuose dėl Direktyvos 2002/20 taikymo jau suteiktų teisių naudoti radijo dažnius pratęsimui.

31 Apie tai tarsi užsimenama Direktyvos 2002/20 7 straipsnio 2 dalies nuostatoje dėl atvejų, kai galima suteikti „daugiau“ radijo dažnių naudojimo teisių.

32 Dėl šių sąvokų žr., pavyzdžiui, 2006 m. rugsėjo 12 d. Sprendimo *Eman ir Sevinger*, C-300/04, EU:C:2006:545, 57 punktą; toliau, kad būtų paprasčiau, minėsiu tik vienodo požiūrio principą.

33 Dėl bendrųjų Sąjungos teisės principų žr. iš esmės 2009 m. kovo 10 d. Sprendimo *Heinrich*, C-345/06, EU:C:2009:140, 45 punkto antrą sakinį ir 2005 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Goed Wonen*, C-376/02, EU:C:2005:251, 32 punktą; konkrečiai dėl vienodo požiūrio principo žr. 2006 m. liepos 11 d. Sprendimo *Chacón Navas*, C-13/05, EU:C:2006:456, 56 punkto pirmą ir antrą sakinius, dėl proporcingumo principo – 2005 m. kovo 10 d. Sprendimo *Tempelman ir van Schaijk*, C-96/03 ir C-97/03, EU:C:2005:145, 46 punktą ir 2010 m. kovo 9 d. Sprendimo *ERG ir kt.*, C-379/08 ir C-380/08, EU:C:2010:127, 86 punktą.

34 2003 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Lindqvist*, C-101/01, EU:C:2003:596, 87 punktą, 2007 m. birželio 26 d. Sprendimo *Ordre des barreaux francophones et germanophone ir kt.*, C-305/05, EU:C:2007:383, 28 punkto antras sakiny, 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *NS*, C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 77 punktą ir 2013 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Komisija / Strack* (peržiūra), C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 40 punktą.

35 Direktyvos 2002/77 2 straipsnio 4 dalyje ir 4 straipsnio 2 punkte kalbama apie „proporcingus“ kriterijus, kurie yra ne kas kita, kaip nuoroda į proporcingumo principą.

2. Vienodo požiūrio principas

50. Remiantis Sąjungos teisėje įtvirtintu vienodo požiūrio principu, dabar taip pat įtvirtintu Pagrindinių teisių chartijos 20 ir 21 straipsniuose, pagal suformuotą jurisprudenciją reikalaujama, kad panašios situacijos nebūtų vertinamos skirtingai, o skirtingos – vienodai, išskyrus atvejus, kai toks vertinimas yra objektyviai pagrįstas³⁶.

a) Skirtingas požiūris

51. Situacijų panašumą reikia vertinti atsižvelgiant, be kita ko, į atitinkamos priemonės paskirtį ir tikslą. Be to, būtina atsižvelgti į reguliavimo srities, kuriai nagrinėjama priemonė priklauso, principus ir tikslus³⁷.

52. Taigi šiuo atveju *Rai*, *Mediaset* ir *Persidera* padėtis turi būti vertinama atsižvelgiant į tų aštuonių tankintuvų, kurie buvo numatyti pirmajai skaitmeninių televizijos dažnių grupei³⁸, skyrimą. Kaip minėta, šie dažniai turėjo užtikrinti televizijos pasiūlos tęstinumą ir galėjo būti skiriami tik tiems tinklo operatoriams, kurie anksčiau valdė analoginės televizijos kanalus.

53. Konkrečiai kalbant, *Rai*, *Mediaset* ir *Persidera* dėl šių aštuonių tankintuvų skyrimo ir užsibrėžtų tikslų buvo visiškai panašioje situacijoje: visos trys bendrovės jau anksčiau Italijoje valdė analoginės televizijos kanalus. Todėl kiekviena iš šių bendrovių pagal Italijai parengtą dažnių paskirstymo planą galėjo teikti paraišką dėl pirmosios grupės aštuonių tankintuvų skaitmeninių dažnių, kurie turėjo suteikti jai galimybę toliau transliuoti atitinkamą televizijos programą.

54. Žinoma, vertinant *formaliai*, šiuo klausimu *Rai*, *Mediaset* ir *Persidera* buvo taikomos vienodos sąlygos. Visiems buvusių Italijos analoginės televizijos kanalų valdytojams buvo pritaikytas vienodas keitimo metodas. Pagal šį metodą kiekvienam veikusiam analoginės televizijos operatoriui buvo skirta bent po vieną skaitmeninį tankintuvą, o tiems, kurie valdė po kelis analoginės televizijos kanalus, atiteko vienu tankintuvu mažiau, nei jie turėjo analoginių siųstuvų.

55. Tačiau vienodo požiūrio principas apima ne tik formalų (tiesioginį, betarpišką), bet ir *materialų* (netiesioginį, numanomą) nevienodą požiūrį, kai taikant tam tikrą menamai neutralų kriterijų iš tikrųjų pakenkiama konkrečiam subjektui arba konkrečiai subjektų grupei³⁹.

56. Šiuo atveju minėtas keitimo metodas buvo ypač nepalankus *Persidera* (anksčiau – TIMB), kuri, kitaip nei abi didžiosios tinklo operatorės *Rai* ir *Mediaset*, turėjo ne tris, o tik du analoginės televizijos kanalus. *Rai* ir *Mediaset* buvo taikytas 66,67 % keitimo santykis (už tris analoginės televizijos kanalus joms buvo skirta po du skaitmeninius tankintuvus), o *Persidera*, buvusios TIMB, keitimo santykis sudarė tik 50 % (už du TIMB analoginės televizijos kanalus skirtas tik vienas skaitmeninis tankintuvas).

36 2008 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Arcelor Atlantique et Lorraine ir kt.*, C-127/07, EU:C:2008:728, 23 punktą, 2010 m. rugsėjo 14 d. Sprendimo *Akzo Nobel Chemicals ir Akros Chemicals / Komisija*, C-550/07 P, EU:C:2010:512, 54 ir 55 punktai ir 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Vervloet ir kt.*, C-76/15, EU:C:2016:975, 74 punktą.

37 2008 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Arcelor Atlantique et Lorraine ir kt.*, C-127/07, EU:C:2008:728, 25 ir 26 punktai, 2011 m. kovo 1 d. Sprendimo *Association belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.*, C-236/09, EU:C:2011:100, 29 punktą, 2013 m. liepos 11 d. Sprendimo *Ziegler / Komisija*, C-439/11 P, EU:C:2013:513, 167 punktą ir 2014 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Feakins*, C-335/13, EU:C:2014:2343, 51 punktą.

38 Šiuo klausimu žr. šios išvados 19 punktą.

39 Dėl diskriminacijos draudimo atsižvelgiant į laisvą darbuotojų judėjimą žr., pavyzdžiui, 1995 m. vasario 14 d. Sprendimo *Schumacker*, C-279/93, EU:C:1995:31, 49 punktą. Be to, žr. generalinio advokato M. Lagrange išvadą byloje *Italija / Komisija*, C-13/63, EU:C:1963:9, ir generalinio advokato P. VerLoren van Themaat išvadą sujungtose bylose *Seco ir Desquenne & Giral*, C-62/81 ir C-63/81, EU:C:1981:305, dėl tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos sąvokų.

57. Taigi akivaizdžiai nevienodą požiūrį į *Persidera* ir jos stambesnes konkurentes *Rai* ir *Mediaset* lėmė ne Italijos taikytas esamų analoginės televizijos dažnių *keitimo* į naujus skaitmeninius transliavimo dažnius *metodas*, o *keitimo* taikant šį metodą *rezultatas*.

b) Pagrindimas

58. Nauja bendroji reguliavimo sistema aiškiai leidžia nacionalinės valdžios institucijoms skiriant ir naudojant dažnius imtis priemonių, kuriomis būtų siekiama bendrojo intereso tikslų (žr. visų pirma Direktyvos 2002/21 9 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą ir 4 dalies antrą pastraipą, Direktyvos 2002/20 5 straipsnio 1 dalies antro sakinio paskutinę įtrauką ir 2 dalies antrą pastraipą)⁴⁰.

59. Per procesą Teisingumo Teisme iš esmės pateikti du argumentai, skirti aprašytam nevienodam požiūriui pateisinti: viena vertus, Italijos valstybė siekė užtikrinti televizijos pasiūlos tęstinumą⁴¹. Kita vertus, buvo neįmanoma nustatyti visiškai identiško keitimo santykio kiekvienam tinklo operatoriui, nes dėl dažnių nedalumo nė vienai bendrovei negalėjo būti skirta tik tam tikra tankintuvo dalis. Abu tikslus toliau nagrinėsiu atskirai ir įvertinsiu, ar priemonės, kurių buvo imtasi siekiant šių tikslų, yra proporcingos.

60. Pagal proporcingumo principą, kuris yra vienas iš bendrųjų Sąjungos teisės principų, reikalaujama, kad institucijų veiksmai neviršytų to, kas yra tinkama ir būtina atitinkamo teisės akto teisėtiems tikslams pasiekti, o kai galima rinktis iš kelių tinkamų priemonių, reikia taikyti mažiausiai suvaržančią ir nepalankūs padariniai neturi būti neproporcingi numatytiems tikslams⁴².

61. Gerokai paprasčiau, tačiau turinio atžvilgiu visiškai vienodai šią nuostatą suformuotoje jurisprudencijoje numato, pavyzdžiui, Prancūzijos teismai: priemonė turi būti „tinkama, būtina ir proporcinga ja siekiamam tikslui“⁴³. Vokietijos jurisprudencijoje įtvirtinta panaši tiksli formuluotė, pagal kurią intervencija į kurią nors pagrindinę teisę turi būti „skirta teisėtam tikslui ir jam pritaikyta, būtina ir tinkama“⁴⁴.

62. Kadangi nagrinėjamas atvejis susijęs su žiniasklaidos laisve ir pliuralizmu, viena iš pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių (taip pat žr. Pagrindinių teisių chartijos 11 straipsnio 2 dalį), tikrinant, ar laikomasi proporcingumo, turi būti aiškinama siaurai⁴⁵. Skirtingas požiūris gali būti pateisinamas tik jei jis yra būtinas nuosekliai ir sistemingai siekiant bendrojo intereso tikslų.

⁴⁰ Taip pat žr. Direktyvos 2009/140 36 konstatuojamąją dalį.

⁴¹ *Rai* papildomai nurodo savo konkrečius įsipareigojimus teikti visuotinės svarbos paslaugas. Tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konkrečiai šio aspekto nenagrinėja, todėl jo toliau taip pat išsamiai neaptarsiu. Tik pridursiu, kad mano pastabos dėl televizijos pasiūlos tęstinumo užtikrinimo, ypač dėl proporcingumo, taip pat gali būti taikomos dažnių skyrimui siekiant užtikrinti visuotinės svarbos paslaugų teikimą.

⁴² 1989 m. liepos 11 d. Sprendimo *Schröder HS Kraftfutter*, 265/87, EU:C:1989:303, 21 punktą, 2003 m. liepos 3 d. Sprendimo *Lennox*, C-220/01, EU:C:2003:390, 76 punktą ir 2005 m. kovo 10 d. Sprendimo *Tempelman ir van Schaijk*, C-96/03 ir C-97/03, EU:C:2005:145, 47 punktą; taip pat žr. 2010 m. kovo 9 d. Sprendimo *ERG ir kt.*, C-379/08 ir C-380/08, EU:C:2010:127, 86 punktą ir 2015 m. birželio 16 d. Sprendimo *Gauweiler ir kt.*, C-62/14, EU:C:2015:400, 67 ir 91 punktus.

⁴³ Pirminiame tekste prancūzų kalba: „adaptée, nécessaire et proportionnée à la finalité qu'elle poursuit“; žr., pavyzdžiui, *Conseil constitutionnel* 2015 m. gruodžio 22 d. Sprendimo Nr. 2015-527 QPC, FR:CC:2015:2015.527.QPC, 4 ir 12 punktus ir 2016 m. vasario 19 d. Sprendimo Nr. 2016-536 QPC, FR:CC:2016:2016.536.QPC, 3 ir 10 punktus; be to, žr. *Conseil d'État* 2011 m. spalio 26 d. Sprendimą Nr. 317827, FR:CEASS:2011:317827.20111026.

⁴⁴ Šiuo klausimu žr., pavyzdžiui, neseną *Bundesverfassungsgericht* jurisprudenciją, pavyzdžiui, *BVerfGE* 120, 274, 318 ir kt. (DE:BVerfG:2008:rs20080227.1bvr037007, 218 punktą). „Tinkama“ šiame kontekste turėtų būti suprantama kaip sinonimas „proporcinga siaurąja prasme“.

⁴⁵ Šiuo klausimu žr. 2014 m. balandžio 8 d. Sprendimo *Digital Rights Ireland ir kt.*, C-293/12 ir C-594/12, EU:C:2014:238, 47 punktą, kuriame Teisingumo Teismas pabrėžė, kad teisės aktų leidėjo vertinimo diskrecija gali būti apribota pagal kelis kriterijus, įskaitant, be kita ko, atitinkamą sritį, Chartija užtikrintos atitinkamos teisės pobūdį, apribojimo pobūdį, dydį ir tikslą.

i) Siekis užtikrinti televizijos pasiūlos tęstinumą

63. Pirmiausia dėl televizijos pasiūlos tęstinumo užtikrinimo reikia pažymėti, kad tai yra teisėtas interesas, kuriuo nacionalinės valdžios institucijos galėjo teisėtai remtis rengdamos savo dažnių paskirstymo planą.

64. Šiuo tęstinumu visų pirma siekiama vartotojų apsaugos, kuri, be kita ko, paminėta svarbioje vietoje, t. y. Direktyvos 2002/21 6 konstatuojamojoje dalyje, ir atsispindi postulate „didinti paslaugų gavėjų gaunamą naudą“ (Direktyvos 2002/20 7 straipsnio 1 dalies a punktas). Jei, nepaisant perėjimo nuo analoginės prie skaitmeninės televizijos, vartotojams suteikiama galimybė matyti įprastus televizijos kanalus, jiems tampa lengviau naudotis savo pagrindine teise į informacijos laisvę (Pagrindinių teisių chartijos 11 straipsnio 1 dalies antras sakiny) ir tenkinti kultūrinius poreikius.

65. Ši televizijos pasiūlos tęstinumą gali padėti išsaugoti kompetentingų nacionalinės valdžios institucijų sprendimas skirti tam tikrą skaitmeninių tankintuvų grupę tik tiems tinklo operatoriams, kurie jau siūlė analoginės televizijos kanalus, ir kiekvienam iš šių operatorių numatyti pakankamai skaitmeninių dažnių, kurie leistų užtikrinti tokią pačią pasiūlą, tik ne analogine, o skaitmenine forma.

66. Remiantis suformuota jurisprudencija, priemonė yra tinkama nurodytam tikslui pasiekti tik jeigu ja iš tikrųjų nuosekliai ir sistemiškai siekiama šio tikslo⁴⁶.

67. Jei iš faktinių aplinkybių, kurias pagrindinėje byloje konstatavo ar galbūt dar konstatuos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, paaiškėtų, kad *Rai* ir *Mediaset* skyrus po tris tankintuvus buvo viršytas jų poreikis, nes jos gavo daugiau skaitmeninių dažnių, nei būtina siekiant toliau transliuoti buvusius analoginės televizijos kanalus⁴⁷, o *Persidera* gavo mažiau skaitmeninių dažnių, nei būtina, ar bent jau Italijos valdžios institucijos jai nebuvo tokios dosnios, šių institucijų taikytas keitimo metodas būtų laikytinas nepakankamai nuosekliu, taigi neatitiktų proporcingumo reikalavimų.

68. Be to, perteklinis abiejų rinkos lyderių, *RAI* ir *Mediaset*, aprūpinimas prieštarautų konkurencingumo principui. Vienas iš pagrindinių naujos bendrosios reguliavimo sistemos tikslų – skatinti konkurenciją (žr. visų pirma Direktyvos 2002/20 7 straipsnio 1 dalies a punktą ir Direktyvos 2002/21 8 straipsnio 2 dalį)⁴⁸ ir išvengti elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkos konkurencijos iškraipymo (žr. visų pirma Direktyvos 2002/20 5 straipsnio 6 dalį ir Direktyvos 2002/21 8 straipsnio 2 dalies b punktą), kartu stengiantis skatinti žiniasklaidos pliuralizmą (šiuo klausimu žr. Direktyvos 2002/21 8 straipsnio 1 dalies trečią pastraipą, 9 straipsnio 4 dalies antros pastraipos d punktą ir 6 konstatuojamąją dalį bei Pagrindinių teisių chartijos 11 straipsnio 2 dalį). Konkurencingumo esmę ir žiniasklaidos pliuralizmą konkrečiai atspindi Sąjungos teisėje numatyta laisvė teikti elektroninių ryšių tinklus ir paslaugas (Direktyvos 2002/20 3 straipsnio 1 dalis ir

⁴⁶ 2009 m. kovo 10 d. Sprendimo *Hartlauer*, C-169/07, EU:C:2009:141, 55 punktas, 2009 m. lapkričio 17 d. Sprendimo *Presidente del Consiglio dei Ministri*, C-169/08, EU:C:2009:709, 42 punktas ir 2016 m. liepos 13 d. Sprendimo *Pöpperl*, C-187/15, EU:C:2016:550, 34 punktas. Ši jurisprudencija dėl pagrindinių laisvių taip pat turi būti taikoma antrinės teisės aktuose įtvirtintai naujai bendrajai reguliavimo sistemai, visų pirma atsižvelgiant į tai, kad ja, be kita ko, įgyvendinamos pagrindinės laisvės.

⁴⁷ Kelios proceso šalys ir raštu, ir žodžiu per procesą Teisingumo Teisme pažymėjo, kad skaitmeniniais dažniais vienu metu gali būti transliuojamos kelios televizijos programos. Paminėta, kad vienu skaitmeniniu tankintuvu gali būti perduodama iki keturių ar netgi šešių programų, atsižvelgiant į transliavimo kokybę. Dėl to kyla abejonų, ar nebūtų užtekę skirti vieną vienintelį skaitmeninį tankintuvą tam, kad *RAI* ir *Mediaset* galėtų užtikrinti buvusią televizijos pasiūlą, kurią, remiantis proceso šalių pateikta informacija, abiejose bendrovėse sudarė trys analoginės televizijos kanalai. *RAI* ir *Mediaset* per posėdį su šiuo požiūriu nesutiko. Galiausiai nustatyti visas šiuo klausimu deramas faktines aplinkybes ir padaryti reikiamas išvadas bus prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo pareiga. Teismas taip pat turės atsižvelgti į tai, kad ginčijami skaitmeniniai pirmosios grupės dažniai buvo skirti tik buvusios televizijos pasiūlos pratešimui, o ne jos plėtrai ar esminiam tobulinimui (išskyrus tobulinimą kaip savaiminį perėjimo prie skaitmeninio transliavimo rezultatą).

⁴⁸ Taip pat žr. 2015 m. balandžio 23 d. Sprendimo *Komisija / Bulgarija*, C-376/13, EU:C:2015:266, 69 punktą.

Direktyvos 2002/77 2 straipsnio 2 dalis). Todėl nacionalinės valdžios institucijos aiškiai įpareigos užtikrinti, kad sukaupus radijo dažnių naudojimo teises nebūtų iškraipyta konkurencija (Direktyvos 2002/20 5 straipsnio 6 dalies antras sakiny), ir gali imtis priemonių, kad būtų išvengta spektro kaupimo (Direktyvos 2002/21 9 straipsnio 7 dalis).

69. Abiem didžiausioms Italijos televizijos rinkoje veikiančioms bendrovėms – *Rai* ir *Mediaset* – skyrus daugiau skaitmeninių tankintuvų, nei būtina ankstesnėms analoginės televizijos programoms toliau transliuoti, toks perteklinis aprūpinimas galėtų lemti dažnių sukaupimą dviejų rinkos lyderių rankose ir sustiprinti ir taip itin geras konkurencines pozicijas, palyginti su mažesnėmis konkurentėmis⁴⁹, tai tendencingai ribotų vartotojų pasirinkimą ir galiausiai sumažintų žiniasklaidos pliuralizmą.

70. Labai konkurencingumui būtų pakenkta, jei pasitvirtintų *Consiglio di Stato* nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškiai išdėstyta prielaida, kad keičiant analoginės televizijos dažnius skaitmeniniais dažniais *RAI* ir *Mediaset* naudai taip pat atsižvelgta į du neteisėtai valdytus televizijos kanalus – *RAI 3* ir *Rete 4*⁵⁰. Tokiu atveju *RAI* ir *Mediaset*, Italijos rinkos lyderėms, itin palankus 66,67 % keitimo santykis (po du skaitmeninius tankintuvus už tris analoginės televizijos kanalus) galiausiai būtų grįstas neteisėtais veiksmais. Toks pranašumas, įgytas iš esmės tik pratęsus neteisėtą padėtį, turėtų būti laikomas antikonkurenciniu.

71. Pasitvirtinus, kad *Rai* ir *Mediaset* buvo skirtas perteklinis skaičius skaitmeninių dažnių arba kad keičiant analoginius dažnius skaitmeniniais atsižvelgta į neteisėtai valdytus televizijos kanalus, tai visiškai prieštarautų Sąjungos teisės aktų leidėjo nustatytam tikslui skatinti konkurenciją elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje ir stiprinti žiniasklaidos pliuralizmą.

72. Tokiomis aplinkybėmis televizijos programų tęstinumo užtikrinimu negalėtų būti pateisinamas skirtingas, viena vertus, *Rai* ir *Mediaset* ir, kita vertus, *Persidera* vertinimas.

ii) Dažnių nedalumo išsaugojimas

73. Dažnių nedalumas yra apribojimas, į kurį pagal dalyko esmę taip pat buvo galima ir reikėjo atsižvelgti keičiant senąją analoginio transliavimo dažnių sistemą naująja skaitmeninių dažnių sistema. Be to, skirstomi televizijos dažniai neskaidytini atsižvelgiant į valstybėms narėms Direktyvos 2002/21 8 straipsnio 2 dalies d punkte, 9 straipsnio 1 dalyje ir 4 dalies antros pastraipos c punkte bei Direktyvos 2002/20 5 straipsnio 2 dalies pirmoje, penktoje pastraipose ir šeštos pastraipos pirmame sakinyje nustatytą tikslą siekti ir užtikrinti, kad dažniai būtų veiksmingai naudojami ir valdomi.

74. Nėra abejonių, kad skyrus *Rai* ir *Mediaset* po trečią skaitmeninį tankintuvą buvo išsaugotas nedalumas paskirstant aštuonis pirmajai grupei skirtus tankintuvus ir neišskaidžius jų dalimis visiems teisę į tankintuvus turintiems tinklo operatoriams.

75. Tačiau, kaip minėta, skirti *Rai* ir *Mediaset* po trečią skaitmeninį tankintuvą buvo ne vienintelė galimybė išsaugoti dažnių nedalumą. Priešingai, šis klausimas galėjo būti išspręstas kitais metodais, kuriais būtų padarytas mažesnis neigiamas poveikis konkurencijai.

⁴⁹ Taip pat žr. 2008 m. sausio 31 d. Sprendimo *Centro Europa 7*, C-380/05, EU:C:2008:59, 98 ir 99 punktus, kuriuose Teisingumo Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad priemonės, kurios užfiksavo ir (arba) užfiksuoja nacionalinės rinkos struktūrą ir apsaugo šioje rinkoje jau veikiančių nacionalinių operatorių pozicijas, prieštarauja naujos bendrosios reguliavimo sistemos direktyvoms.

⁵⁰ Ne Teisingumo Teismo pareiga prejudicinio sprendimo priėmimo procese vertinti, ar televizijos kanalai *RAI 3* ir *Rete 4* iš tikrųjų buvo ar yra neteisėtai valdomi. Tačiau šio prejudicinio sprendimo priėmimo tikslais Teisingumo Teismas privalo remtis *Consiglio di Stato* prielaida ir atsižvelgti į ją vertindamas situaciją.

76. Visų pirma, jei pirmojoje grupėje buvo likusių tankintuvų⁵¹, Italijos valdžios institucijos galėjo perduoti juos pagal objektyvius kriterijus tam tinklo operatoriui (ar tinklo operatoriams), kuris būtų geriausiai panaudojęs šiuos dažnius stiprindamas konkurenciją ir pratęsdamas buvusių analoginės televizijos programų transliavimą. Tai jokių būdu nereiškia, kad dažniai būtų buvę skirti abiem rinkos lyderėms – RAI ir *Mediaset*.

77. Be to, Italijos valdžios institucijos atitinkamais atvejais, atsižvelgdamos į papildomas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pastabas, galėjo skirti perteklinius pirmosios grupės tankintuvus keliems tinklo operatoriams naudoti bendrai su sąlyga, kad kiekvienas jų galės naudotis skaitmeninio tankintuvo dažniais savo televizijos programoms transliuoti tam tikromis iš anksto nustatytomis savaitės dienomis arba tam tikru iš anksto nustatytu paros metu.

78. Be to, atsižvelgiant į vienodus bylos šalių argumentus, kad bet kuriuo skaitmeniniu tankintuvu įmanoma transliuoti kelias televizijos programas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės patikrinti, ar vienas ir tas pats tankintuvas negalėtų būti naudojamas kelioms skirtingų paslaugų teikėjų televizijos programoms transliuoti.

79. Bet kuriuo atveju reikia konstatuoti, kad toks skirtingas požiūris, kaip šioje byloje į, viena vertus, *Rai* ir *Mediaset* ir, kita vertus, *Persidera*, negali būti pateisinamas dažnių nedalumo išsaugojimu.

VI. Išvada

80. Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į *Consiglio di Stato* prašymą priimti prejudicinį sprendimą atsakyti taip:

Direktyvos 2002/21 8 ir 9 straipsniais ir Direktyvos 2002/20 3, 5 ir 7 straipsniais, taip pat Direktyvos 2002/77 2 ir 4 straipsniais draudžiamas nacionalinis skaitmeninių televizijos dažnių skyrimo metodas, pagal kurį abiem rinkos lyderiams proporcingai jų turimiems analoginės televizijos kanalams skiriama daugiau skaitmeninių dažnių nei mažesniems jų konkurentams, išskyrus atvejus, kai toks skyrimas grindžiamas teisėtų bendrojo intereso tikslų pasiekimu.

Tokie teisėti tikslai, be kita ko, yra siekis užtikrinti televizijos programų tęstinumą ir išsaugoti televizijos dažnių nedalumą. Tačiau šiais tikslais grindžiamu nevienodu požiūriu į tinklo operatorius negali būti viršytos būtinumo ribos nuosekliai ir sistemingai, atsižvelgiant į nurodytose trijose direktyvose pabrėžiamą konkurencingumo esmę ir žiniasklaidos pliuralizmą, siekiant nustatyto tikslo.

Jei taikant nacionalinį skaitmeninių televizijos dažnių skyrimo metodą ir atsižvelgiant į neteisėtai valdytus analoginės televizijos kanalus abiem rinkos lyderiams atitektų daugiau skaitmeninių dažnių nei mažesniems jų varžovams, būtų labai pakenkta konkurencingumui.

⁵¹ Šiuo klausimu žr. dar kartą šios išvados 19 punktą.